

LAJOS ELEKES, DIE VERBÜNDETEN UND DIE FEINDE DES UNGARISCHEN VOLKES IN DEN KÄMPFEN GEGEN DIE TÜRKISCHEN EROBERER

Studia historica Academiae scientiarum hungaricae 9, Budapest 1954, p. 44.

Lajos Elekes trudi se u ovoj raspravi, da s marksističkih pozicija pobije feudalno-klerikalna tumačenja ugarsko-turskih borbi, tumačenja koja je u suštini preuzela i mađarska građanska historiografija. U oštroj kritici, autor ne šteti ni svoje vlastite predratne radove.

E. prigovara ranijoj mađarskoj historiografiji da je prešutila ulogu radnih masa u borbi protiv Turaka i pripisala vladajućim klasama zasluge za otpor, da je isticala navodnu pomoć crkve (u prvom redu pape i misijskih redova), da je šoviniistički potcjenjivala borbu drugih naroda, da je prihvaćala mišljenje o mogućnosti bratimljenja s Turcima, da je skrivala vezu između neuspjeha centralizacije pođ Hunjadijevcima i ugušivanja seljačkog ustanka s jedne strane i gubitka samostalnosti kod Mohača s druge strane, te joj napokon predbacuje da je pokušala opravdati Habsburgovce i njihove ugarske pomoćnike.

Prema autoru, danas se takva kriva tumačenja ne mogu više naći u radovima mađarskih historičara. On ipak ističe da na tom polju nije još uvijek dovoljno učinjeno. Potrebno je ispitati stoljetne borbe protiv Turaka u cjelini, a ne samo parcijalno, kao dosada. Treba u okviru cjelovitog procesa pokazati, koji su narodi, koje klase, i u kojoj mjeri sudjelovali u toj borbi, odnosno, koje su klase (i to pri kojem odnosu snaga, u kojoj spoljno-političkoj situaciji) onemogućile uspjeh te borbe.

U prikazanom radu, E. želi dati rezime dosadašnjih istraživanja u tom pravcu, kao i pregled važnijih faza i karakterističnih crta tursko-ugarskih odnosa. Pri tomu je pažnju posvetio gotovo isključivo periodu Janoša i Matije Hunjadija, vremenu koje autor očigledno najbolje poznaje.

Osnovne su teze autorovog rezimea:

Tursko nadiranje odlikuje se izvanrednom svirepošću. Ono je uništilo proizvodne snage i zaustavilo progres u osvojenim zemljama. Prema tomu, otpor protiv Turaka pretstavlja progresivnu pojavu. Tajna turskih uspjeha je u prvom redu u feudalnoj anarhiji u balkanskim državama i Ugarskoj, a istom onda u turskom vojnom sistemu. Otpor Turcima mogao je pružiti samo savez balkanskih naroda s oslonom na Ugarsku, koja je bila stub obrane. Vojni potencijal Ugarske zavisio je od uspjeha centralizatorskih težnji Hunjadijevaca. Centralizacija i oslanjanje na mase u zemlji, a na savez s balkanskim narodima spolja, omogućili su Hunjadijevcima aktivnu vojnu politiku i zaustavljanje turske najeзде.

Da uspjesi politike Hunjadijevaca nisu ostavili trajnijih rezultata, krivi su:

Ugarski feudanci koji su se opirali centralizaciji, a poslije Matijaševe smrti zemlju definitivno preživjeli u anarhiju. Izdajničko držanje feudalaca u balkanskim zemljama, koji su sklapali kompromis s Turcima ili napuštali borbu bježeći u sigurnije zemlje. Neiskrena i kolebljiva politika Zapada, naročito pape, Venecije i Habsburgovaca.

U obračunu autora sa samim sobom i mađarskom građanskom historiografijom ima mnogo točnih postavki, no ima i stvari o kojima se može diskutirati. Kako je ugarska historija tog perioda dobrim dijelom ujedno i povijest velikog dijela naših naroda, treba da se malo detaljnije zadržimo na nekim zaključcima autora, kao i njegovoj metodi stvaranja tih zaključaka.

E. je točno ocijenio tursko osvajanje kao pojavu koja je zaustavila progresivni razvitak osvojenih zemalja. No, on se nedovoljno kritički povodi za suvremenim kršćanskim autorima prikazujući Turke kao naročito svirepe ljude koji bezobzirce uništavaju produkte i producente i tako uništenjem produktivnih snaga kočice i bacaju unatrag razvoj napadnutih zemalja. Daleko sam od toga da uljepšavam turska razaranja, no, moram upozoriti da pustošenje nije turski specijalitet (primjer Francuske u Stogodišnjem ratu itd.). To je znao i Marx, na koga se E. pokušava pozvati sebi u prilog. Marx je svoje historijske izvode o Turcima ekscerptirao između ostalog iz Hammerove historije Osmanskog carstva, najboljeg djela koje je u ono vrijeme mogao uzeti u ruke za to pitanje. Oslanjajući se tako na dobrog informatora, Marx opisuje feudalnu anarhiju u Ugarskoj i kaže: ...k etomu pribavilis' vojny s turkami, v kotoryh obe storony soperničali v kannibal'skoj žestokosti«¹ No sve kad bi i stajalo, da su Turci kao osvajači bili daleko okrutniji od drugih, kako tvrdi E. pozivajući se na Staljina, ipak ne bismo mogli mimoći činjenicu da poslije definitivne turske okupacije dolazi u osvojenim zemljama »do relativnog razvitka privrede u odnosu na raniju razorenost«², koji traje izvjesno vrijeme. Prema tome, sama razaranja ne mogu nam protumačiti trajno opadanje proizvodnih snaga i očiglednu zaostalost osvojenih zemalja, ako se turska vladavina promatra u cjelini. Turska vladavina u zemljama na jugoistoku Evrope imala je zato tako teške posljedice za tamošnje narode, što je namjesto visoko razvijenog feudalizma kršćanskih srednjovjekovnih država, feudalizma zrelog da ustupa mjesto višoj društvenoj formaciji, zavladao primitivni turski feudalizam. Dajući ocjenu turskoj vladavini u cjelini moramo se složiti sa Đurđevom »da je izvorima — materijalom, a ne spekulacijom — dokazano, da turski feudalni odnosi nisu pogodovali daljem razvitku proizvodnih snaga u našim zemljama, da je turskom okupacijom nastupio nazadak u razvitku proizvodnih snaga.«³

Nepotrebna je dakle stravična slika turske stihije da bi se potkrijepila inače točna tvrdnja E-a, da je otpor turskom osvajanju predstavljao pozitivnu pojavu sa stanovišta progresa. Ko je nosilac tog otpora? Autor veli: mađarski narod u savezu s narodima jugoistočne Evrope. Postavlja se dakako problem, što treba da zamislimo kao mađarski, srpski, albanski itd. narod u ono vrijeme. Kako li stoji s ulogom pojedinih klasa u dotičnim zemljama? E. kaže doduše na jednom mjestu da taj problem treba još ispitati. No, u pravilu za njega je taj problem već riješen. Kako u Ugarskoj, tako i u balkanskim zemljama feudalci kao vladajuća klasa vrše izdaju domovine. Otpor daju narodne mase na liniji progresa i ljubavi prema domovini. Tu bi bilo zanimljivo ispitati nekoliko stvari. Ponajprije, kakvu pretstavu o domovini imaju pripadnici raznih klasa u navedenim zemljama u XIV i XV vijeku? Kakav je društveni sastav spomenutih narodnih masa? Jesu li pored feudalaca izdajnici i oni seljaci i vlaške mase koji na pr. u našim zemljama prilaze Turcima radi neposrednog poboljšanja svog položaja, a koji, prirodno, ne mogu predvidjeti da time kočice društveni razvitak u svojoj zemlji. Da li sitno plemstvo treba da ubrojimo u vladajuću klasu ili u narodne mase? Kakva je kvalitetna razlika između izdajničkog feudalca Đurđa Brankovića i velikog vođe oslobodilačke borbe Albanaca

¹ Arhiv Marxa i Engelsa VII, 210. Citiram ruski prijevod, jer mi originalan Marxov tekst nije pristupačan (...k tomu su došli ratovi s Turcima, u kojima su se obje strane takmičile u kanibalskoj surovosti).

² B. Đurđev, O uticaju turske vladavine na razvitak naših naroda. Godišnjak Istor. društva B. i H. II, 80.

³ Ibidem 81.

Skenderbega, koji — u najkritičnijem momentu borbe s Turcima — napušta zemlju da bi se bacio u vrtlog borbi oko napuljskog prijestolja?

Pažljiva analiza izvornog materijala može dati odgovor na ova pitanja. Samo se pri formuliranju odgovora valja kloniti krupnih riječi i terminologije koja nas dovodi u opasnost da moderne pojave pripisujemo minulom vremenu. Neosporna je činjenica da je upravo feudalna anarhija u srednjovjekovnim državama jugoistočne Evrope omogućila turske uspjehe, no s druge strane baš je turski pritisak onemogućio da se kriza feudalnog društva razriješi u progresivnom pravcu i na ovom terenu, kao što se to desilo na Zapadu. Pored toga, treba kazati ne samo za feudalice, već i za narodne mase, koji njihov dio, kada i zašto daju otpor, odnosno prilazili Turcima. Potrebno je dakako ustanoviti i antagonističke interese pojedinih grupa unutar klasa⁴. Jasno je, da su feudalmci, ukoliko su davali otpor, branili u prvom redu svoje klasne interese, i kada su govorili o domovini da su mislili na svoja imanja, a narodom smatrali sami sebe. Jasno je također, da seljaci i vlaške mase nisu prilazili Turcima iz ljubavi, nego iz krute nužde, jer im se to činio jedini izlaz iz mučne situacije. Pa ipak, ostaje činjenica da je dio masa u danom momentu pružio podršku turskom osvajaču, i da su dobar dio »produkata i producenata« u još neosvojenim zemljama uništili kršćani u turskoj vojsci, a među tima nisu bili samo feudalmci. Životnu filozofiju tog elementa zabilježio je Gerlach 1575 u izjavi jednog kršćanina koji je služio kao turski krajišnik: »So haben wir, sprach er ferner, nichts zu leben, so müssen wir sehen, wie wir uns erhalten, Türcken und Christen berauben, wo und wie wir können.«⁵ Ima dakako i primjera kada su mase bile spremne da daju otpor i onda kad su feudalmci potpuno iznevjerili. Da se razumijemo: ne želim da obnavljam legendu o feudalnom Antemurale Christianitatis, no mislim da je problem otpora turskoj najezdi složeniji od odvajanja crnih od bijelih ovaca.

Crno-bijelo slikanje dovodi autora do pretjerane glorifikacije Hunjadijevaca i bezuslovne oude Habsburgovaca. Valja se složiti s autorom, da pokušaji centralizacije u doba Hunjadijevaca predstavljaju progresivnu pojavu. I Janoš i Matijaš veoma su zaslužni za organizaciju odbrane protiv Turaka. No, tumačiti politiku Janoša Hunjadija prema susjednim zemljama kao kvalitativno različitu od politike njegovih prethodnika u upravi Ugarskom, u najmanju je ruku veoma smjelo. Ne zvuči li prilično nategnuto izlaganje: »Im Gegensatze zum früheren Verhalten der ungarischen Könige und jenem der zeitgenössischen Herrscher, die an den Türkenkriegen überhaupt ein Interesse nahmen, erstreckten sich die lehensherrschaflichen Ansprüche nicht auf Gebiete, die vom Türkenjoch zu befreien waren und auch nicht auf die entlegeneren Verbündeten, denen gegenüber das Königreich keine solche Forderungen stellte. Die den Nachbarländern gegenüber scheinbar unverändert festgehaltenen Ansprüche waren in Wirklichkeit einer bedeutenden Wandlung unterworfen: ihrem konkreten Inhalt nach waren diese keineswegs mehr Forderungen, die der Souverainität dieser Länder Abbruch taten, sondern liefen darauf aus, den aktiven Widerstand gegen die Türken auf Grund der gegenseitigen Unterstützung zu ermöglichen, wie dies denn auch vor allem aus den Ereignissen

⁴ Valja priznati da autor uočava antagonizam između malog županijskog plemstva i državnih barona, koje s pravom okrivljuje kao glavne uzročnike anarhije.

⁵ Stephan Gerlachs des Aeltern Tage-Buch, Frankfurth 1674, 134. (»Nemamo«, govoraše dalje, »sredstava za život, pa se moramo starati da se održimo, Turke i kršćane robimo, gdje i kako uzmognemo.«)

klar ersichtlich ist.«⁶ Ako pogledamo o kojima se zemljama radi — E. ih naime poimence ne spominje — jasno je da su u to vrijeme »Nachbarländer«: Bosna, Srbija i rumunjska vojvodstva. Barem, ako se radi o frontu prema Turcima. Ugarske pretenzije na sve te zemlje ostaju nepromijenjene. Realizacija tih pretenzija zavisi dakako od stvarne snage. Hunjadijevci, koji su se često sa znatnim teškoćama borili da uspostave svoj autoritet u samoj Ugarskoj, morali su do izvjesne mjere poštovati »suverenitet« susjeda koji su na svaki odviše jak pritisak s ugarske strane mogli odgovoriti pristajanjem uz Turke. No, kralj Matija se veoma ljuti kad Stjepan Tomašević dobija krunu direktno iz Rima i time pokušava da istakne svoju samostalnost. Dvolična politika pograničnih zemalja ima djelomično svog opravdanja u dosta osnovanom strahu od ugarskog pritiska. Napokon, ako su Hunjadijevci poлагali neke pretenzije na susjedne zemlje radi omogućivanja organiziranja otpora protiv Turaka, taj bi se isti argumenat mogao navesti i u prilog Habsburgovaca u kasnijem vremenu. Da Janoš Hunjadi nije imao državnopravnih pretenzija prema udaljenim saveznicima, kao što je na primjer bio Skenderbeg (taj je uostalom imao svog vrhovnog gospodara u Napulju), jedva da mu se može uračunati u posebnu zaslugu.

Feudalna anarhija u Ugarskoj upropastila je vojnoobrambene tekovine Hunjadijevske politike protiv Turaka. To je nesumnjivo. No, nije li već sam Matija svojom ekspanzivnom politikom prema Zapadu počeo potkopavati vlastite tekovine na jugoistoku? Napadaje na Češku osuđuje sam Elekes. Da li se tejnja za carskom krunom i uplitanje u daleke talijanske poslove mogu protumačiti samo potrebom osiguranja zaleđa u borbi s Turcima? Možemo li osuditi Frankopane kad, nezahćićeni od svoga kralja, pokušavaju tražiti kod Habsburgovaca pomoć protiv Turaka? Kad smo osudili pogađanja s Turcima, na pr. Venecije i Brankovića, kako ćemo objasniti da se branitelj »evropske kulture«, Matija, 1480 hladnokrvno sporazumijeva s Turcima, da preko njegove zemlje prijedu u pljačku na Zapad? A, ako potegnemo za uši sva moguća obrazloženja da bi opravdali Matijinu zapadnu politiku, možemo li, ne trepnuvši okom, osuditi Habsburgovce, što nisu u XVI v. vodili aktivniju politiku prema Turcima? E. prigovara Habsburgovcima: »Die Macht ihres Reiches verwandten sie nicht dazu die Türken zurückzudrängen.«⁷ No, taj navodni habsburški »Reich« predstavljao je ustvari jedan konglomerat zemalja zapletenih u najraznovrsnije probleme. I unutrašnje i spoljne teškoće ne jednom bukvalno vezuju ruke Habsburgovcima kad žele svoju politiku upraviti u određenom pravcu. Iako su materijalna sredstva Habsburgovaca bila daleko manja, nego što se to može pričiniti na osnovu veličine zemalja premazanih habsburškom bojom u historijskom atlasu, ipak su Habsburgovci, uz druge faktore, veoma značajni za organiziranje trajne obrane protiv Turaka. Sam E. im priznaje da su branili barem svoje »nasljedne zemlje«, a te su također štatile »evropsku kulturu«. Ako smo dakle priznali

⁶ Recenzirani rad 16—17. (»Suprotno držanju ranijih ugarskih kraljeva i suvremenih vladara, ukoliko su se ti uopće interesirali za turske ratove, — pretenzije na lenuku zavisnost nisu se protezale na područja koja je trebalo osloboditi od Turaka, a ni na udaljenije saveznike, prema kojima Kraljevstvo (sc. ugarsko) nije postavljalo takvih zahtjeva. Prividno nepromijenjene pretenzije prema susjednim zemljama zapravo su bile podvrgnute znatnoj promjeni: po svom konkretnom sadržaju to više nisu bili zahtjevi koji su krnjili suverenitet tih zemalja, već su išli za tim da omogućuće aktivni otpor protiv Turaka na osnovu međusobne pomoći, kako se to prije svega vidi iz događaja.«)

⁷ Ibid. 35 (Moć svoga carstva nisu upotreбили da suzbiju Turke).

Hunjadijevcima u XV v. zasluge za obranu evropske kulture, teško je to priznanje odreći Habsburgovcima u XVI stoljeću. Pri tome ne mislim da narodi srednje i jugoistočne Evrope toj dinastiji duguju posebno »poštovanje i počast«. ⁸ Politička aktivnost Habsburgovaca često se negativno odrazila na sudbinu tih naroda. No E-ova ocjena njihove djelatnosti je previše jednostrana, a da bi bila ubjedljiva.

U ovom prikazu nije moguće ulaziti u sve zanimljive detalje E-ove radnje. Zadržat ćemo se još samo na nekim autorovim stavovima u vezi sa srpskom historijom. Interesantno je, na pr., da autor za Hunjadijev neuspjeh na Kosovu krivi izdaju despota Brankovića dok mu je izmakao iz prikaza prijelaz vlašskog vojvode Dana Turcima u toku same bitke. Govoreći o obrani Beograda 1456 autor ističe da su se srpski stanovnici Beograda — suprotno od srpskog vladara — borili na strani branilaca. Poznato je međutim da je despot organizirao obranu Smedereva, na koje su Turci najprije napali, a zatim da se sklonio u Ugarsku. Iz toga bi nekako proizlazilo da je i on bio na strani branilaca Beograda. Napokon autor, koji nije smetnuo s uma ni potencijalne mogućnosti saveza s moćovskim vladarom za učvršćenje ugarske države na istoku Evrope, da i ne spomenem važnije faktore koje je naveo, zaboravio je nekim slučajem na ulogu Srba i obnovljene despotovine u južnoj Ugarskoj.

Napor autora da usvoji nova gledanja očigledan je i, vjerujem, iskren. Subjektivno uzevši, takva preorijentacija već izgrađenog historičara nije laka stvar. Postoji veliko iskušenje u mogućnosti da se pokuša spasavanje kontinuiteta barem nekih ranijih postavki služeći se »naprednim«⁸ retušima u argumentaciji, a još više u rječniku. Janoš i Matija Hunjadi mogu ostati u svoj svojoj gloriји koju im je sazдала ranija historiografija, samo ih valja preobratiti u predvodnike naprednog saveza masa jugoistočne Evrope. Turci, pogani i skrnavitelji božjih hramova, bivaju sada osuđeni kao svirepi upropastitelji producenata i produkcionih snaga. Habsburgovci, tuđinci Nijemci, ostaju jednako crni kao agresori i reaktionari...

Još opasnije iskušenje leži u pokušaju ocjenjivanja prošlih historijskih situacija pod uglom, recimo patriotskog, gledanja na suvremenu spoljnopoličku situaciju. Na primjer: Sprega Zapada i Turaka protiv Mađara u savezu s Rumunjima i Albancima. Srpski narod koji bi se priključio tom savezu naroda jugoistočne Evrope, ali mu ne da izdajničko rukovodstvo. Daleko u pozadini pokroviteljsko savezništvo Rusije. Nepravedni sukob s Česima, a pravedna okupacija Austrije. — Nije li sve to prikaz tako rekuć jučerašnje spoljnopoličke situacije gledane sa određenog stanovišta? Nije li scena XV v. poslužila samo zato, da bi se pokazalo, kako je neko već pola milenija na strani progressa, a neko na drugoj strani barijere?

Uvjeren sam, međutim, da takva gledanja i prikazi pretstavljaju samo prolaznu, čak vrlo shvatljivu, slabost historičara koji traži nove puteve. Pored svih iznesenih nedostataka, E-ova je radnja nesumnjiv korak naprijed, prema starijim shvatanjima mađarske historiografije o problemima koji i nas vrlo zanimaju i o kojima još nije izrečena posljednja riječ. Tu čeka još ogroman posao kompletne revizije izvorne građe. Treba koristiti i onu izvornu građu koju je građanska historiografija iz raznih razloga mimoilazila prilikom publiciranja izvora. Osim toga treba provjeriti literaturu, da se ustanovi, kako su se pojedini autori služili publiciranom građom. Tu se mogu naći najnevjerovatnije stvari. Za ilustraciju navodim

⁸ Suprotno preporuci H. Hantscha Austrijancima. Up. njegovo djelo: *Die Geschichte Oesterreichs 1648—1918*, Wien 1953, 576.

primjer upravo iz pohoda Hunjadija na Kosovo godine 1448. O tom pohodu izvijestio je korčulanski knez mletačkog dužda na osnovu obavještenja koje je dobio od jednog Dubrovčanina. Knez kaže između ostalog: »Item dixit che per tutti i luoghi del despoto i staua con gran spauento per la uegnuda di detti Turchi, e iera redutti tutti alle fortezze«.⁹ Na temelju te rečenice napisao je Jireček: »In Serbien zog sich vor dem Zusammenstoss der beiden Parteien¹⁰, den man nicht hindern konnte, alles in die festen Plätze zurück.«¹¹ A to je preveo Radonić: »U Srbiji sklonilo se bilo stanovništvo u gradove, jer se nije mogao sprečiti sukob između ugarske vojske i Srba.«¹² Tako su Turci, zbog kojih je narod bježao u gradove, pretvoreni u ugarsku vojsku, a umjesto ugarsko-turskog sukoba nikao je ugarsko-srpski. Nije teško razabrati kakvi se oprečni zaključci mogu izvući iz izvora i Radonićevog prijevoda. Napokon, dokle god se historičari budu pozivali gotovo isključivo na zapadne izvore, slika odnosa s Turcima ostat će manje ili više jednostrana. Tek široka upotreba i turske izvorne građe može da pruži sve elemente za zaista iscrpnu analizu i pravilnu sintezu. Koliko su samo novoga dala kod nas dosadašnja istraživanja turske izvorne građe, a ta su, kraj svih značajnih rezultata, gotovo u povoju prema obilju jos neistraženog materijala.

Da rezimiramo. Potrebno je od vremena do vremena skupiti rezultate istraživanja nekog problema i u jednoj sintezi pokušati osvijetliti do koje je mjere nauka taj problem objasnila. Izvjesno shematiziranje i hipotetične rekonstrukcije ne mogu se pri tom u pravilu izbjeći. No, u slučaju da je proučavanje problema još u toku, sudovi treba da su oprezni i ne odviše kategorički. Jasno je također, da historičar mora imati određen politički stav. Da je historija politička nauka, znala je još Marija Terezija. Političko gledanje historičara neminovno se mora odraziti i u njegovim radovima. Drukčije ne može biti. No, ako je historičar nužno idejno vezan uz određene političke principe, on se ipak u naučnom prikazu prošlosti ne može povinovati taktičkim zaokretima dnevne politike, a da ne potkopa naučnu vrijednost svoga rada.

Fedor Moačanin

M. J. DINIĆ, OKO VELIKOG BOSANSKOG ZLATNIKA

Istoriski glasnik 1956, 3—4, str. 149—157.

Poslije svoje rasprave »Veliki bosanski zlatnik« (IČ III, 1952), kojom je potakao daljnju diskusiju o jednom zlatniku iz doba južnoslavenskih država u kasnom Srednjem vijeku, D. se ponovo vraća na to pitanje, odgovarajući na kritiku I. Renđela (Numizmatika V, 1953) i moj referat: Iz bosanske srednjovjekovne numizmatike (Godišnjak Istor. dr. BiH VI, 1954, odnosno — ispravljeno — VII, 1955). Učinio je to prije svega zbog toga, što neki njegovi razlozi — kako sam kaže — »nisu svuda pravilno shvaćeni«.

⁹ Starine VII, 234. (Reče također da je u cijeloj despotovini vladao velik strah od dolaska Turaka, i svi se bijahu sklonili u utvrđenja).

¹⁰ Tj. ugarske vojske i Turaka.

¹¹ K. Jireček, Geschichte der Serben II, 1, Gotha 1918, 191. (U Srbiji se sve povuklo u utvrđenja pred sukobom obiju stranaka koji se nije mogao spriječiti.)

¹² Jireček-Radonić, Istorija Srba II, Beograd 1952, 373. U prvom izdanju je isto tako.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA IX.

1956.

BROJ 1—4

NAKLADA »ŠKOLSKA KNJIGA« / ZAGREB

Redakcioni odbor:

OLEG MANDIĆ
JAKŠA RAVLIĆ
BERNARD STULLI
JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

IZDAJE
POVIJESNO DRUŠTVO HRVATSKE
ZAGREB